

УДК 340.1

Коваль О.Я.,
асистент кафедри теорії та історії держави і права
Чернівецького юридичного інституту
Національного університету
«Одеська юридична академія»

СПІВВІДНОШЕННЯ ПОНЯТЬ «ЛЕГІТИМНІСТЬ» ТА «ЛЕГАЛЬНІСТЬ» ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ ЯК ВИЗНАЧАЛЬНИХ КАТЕГОРІЙ ФУНКЦІОНУВАННЯ СУСПІЛЬСТВА

Стаття містить порівняльний аналіз поняття легітимності та легальності державної влади. Розглянуто складність їх визначення та виділяються основні характеристики цих правових категорій. Досліджено взаємозв'язок та особливості їх співвідношення.

Ключові слова: легітимність, легальність, легітимація, визнання, підпорядкування влади.

Статья содержит сравнительный анализ понятия легитимности и легальности государственной власти. Рассмотрено сложность их определения и выделяются основные характеристики этих правовых категорий. Исследованы взаимосвязь и особенности их соотношение.

Ключевые слова: легитимность, легальность, легитимация, признание, подчинение власти.

Постановка проблеми. Легітимність, легальність і ефективність є основними рисами, що характеризують владу.

Легітимність, яка означає підтримку влади з боку широких верств населення, є першочерговою метою всіх політичних режимів. Саме вона забезпечує стабільність і стійкість влади.

Поняття легітимності варто розглядати в широкому та вузькому розумінні. У широкому легітимність являє собою прийняття влади населенням країни, визнання її права управляти соціальними процесами, готовність їй підпорядковуватися. У вузькому значенні легітимною

визнається законна влада, створена відповідно до передбаченої правовими нормами процедури. Тобто це стан, коли правочинність державної влади визнають суспільство і міжнародне співтовариство; це форма підтримки, виправдання правомірності застосування влади і здійснення правління державою [2, с. 86].

Метою даної статті є проведення порівняльний аналіз поняття легітимності та легальності державної влади, а також дослідження їх взаємозв'язку та особливостей співвідношення.

Підстави легітимації, тобто умови, за яких народ готовий визнати владу, мають історичний характер: 1) влада успадковувалася главою держави від своїх предків; 2) у давні часи у війні держава-завойовник, яка перемогла, могла розраховувати на визнання її влади над приєднаною територією правочинною; 3) у сучасних демократичних державах підставою легітимації вважається обрання владних структур народом.

Виклад основного матеріалу. М. Вебер розробив концепцію про три типи легітимності влади, відображаючи особливості мотивів підкорення або відторгнення індивідами визначених типів соціального порядку у виді норм, правил, звичаїв, законів.

1. **Раціонально-правовий** тип легітимності (демократичний). Його відображенням є соціальна демократична правова держава. Вебер порівнює легальне панування з приватним підприємництвом. Раціональна ринкова система функціонує для задоволення повсякденних потреб та інтересів. Щоб функціонування не порушувалося, необхідні тверді гарантії. Таким чином при легальному типові панування джерелом легітимності виступає інтерес, що раціонально стимулює людей підкорятися не особі керівника, а праву, в рамках якого обираються і діють представники влади в демократичних державах. Таким чином це безособовий (деперсоніфікований) формально-правовий принцип, якому підкоряються не лише керовані, але і керівники (чиновники, бюрократія).

2. **Традиційний** тип легітимного панування заснований на вірі в звичай, в священну дію спрадавна існуючих порядків і влад. Такий тип схожий із стосунками в патріархальній сім'ї, де

традиції добровільного підпорядкування старшим особливо міцні і стійкі. Традиційне панування характерне для феодальної Європи і Сходу, для монархічних форм правління. Але Вебер вважав, що і для Заходу, для стабільності демократії, корисне збереження монарха, що підкріплює авторитет держави багатовіковими традиціями шанування влади.

3. Харизматичний (від грек. *charisma* — божественний дар) тип влади ґрунтується на вірі у виняткові якості керівника, дані йому зверху — Богом або природою. Харизматична легітимність базується на вірі і на емоційному, особовому відношенні правителя і маси. Цей тип організації політичної влади набуває широкого поширення в періоди революційних змін, особливо на Сході і в Східній Європі, де нова влада не може покладатися на авторитет традицій або демократично вираженої волі більшості [6, с. 114].

Окрім того, виділяють також раціонально-цільовий, соціально-евдемонічний, національно-патріотичний, ідеологічний, структурний та персоналізований типи легітимності державної влади.

Легальність влади відповідає поняттю «законності». Вона походить від латинського слова *legalis* – законний та означає дозволеність законом; узаконення; відповідність діючим законам; визнання певного суб'єкта, суспільного відношення, процедури, дій існуючими або вчиненими на законних підставах; оформлений у передбаченому законом порядку статус суб'єктів права [4].

Ключовою особливістю легальності існування державної влади є наявність нормативно-правової бази, яка стоїть над владними структурами та впорядковує їх діяльність [1, с. 39].

Легальність влади має чисто юридичний характер і виражає формальну відповідність владі закону, її юридичну правомірність. Це означає, що:

- а) влада має законне походження;
- б) влада здійснюється за допомогою закону (а не шляхом свавілля, протиправного насильства тощо);
- в) влада сама підпорядковується закону.

Проте не завжди легальність держави означає те, що вона є легітимною. Ці два поняття наближені, але не однакові.

Легітимність не є синонімом легальності, оскільки політична влада не завжди спирається на право і закони, але завжди користується певною підтримкою принаймні частини населення. Якщо перше носить формальний характер (юридичний) і виходить від самої влади в особі держави, що ухвалює закони, то друге носить оцінний етичний характер і виходить від громадян, виражає їх відношення.

Навіть якщо об'єктом легітимності є правові норми, вона не наділена правовими функціями, а відповідно не є правовим процесом. Як зазначав Н. М. Оніщенко, найбільш раціональною буде її характеристика як наслідку сприйняття права. Тому легітимність чи не легітимність права визначається саме психологічним та моральним ставленням суб'єктів правовідносин до явищ правової реальності [3, с. 141].

Водночас будь-які норми, що встановлює чи санкціонує держава в особі її органів, причому як правового, так і не правового характеру, з точки зору суспільства можуть сприйматися як несправедливі, навіть за умови, що вони прийняті в установленому законодавством порядку і їх виконання забезпечене законними методами. Тому, незважаючи на те, що такі норми є легальними, вони можуть визнаватися нелегітимними, тобто такими, що не сприймаються населенням, суспільною думкою, світовим співтовариством.

Легітимність, на відміну від легальності, це не формальний закон, не чітко сформульована юридична норма. Це збіг дій органів державної влади з тим, чого чекає від них суспільство, вимагають історія, традиція, іноді надзвичайні обставини.

Таким чином, легітимність і легальність не тільки не тотожні поняття, але і можуть знаходитися і в стані конфлікту.

Для розуміння відмінності вказаних характеристик влади є важливим введення ще одного поняття – підпорядкування влади.

Підпорядкування влади – це юридичний акт, він означає, що особа не порушує закон. А ось підкорення особи, визнаючи або не визнаючи існуючу владу – це вже етична характеристика влади. Іншими словами, не всяке підпорядкування владі особою означає визнання цієї влади, або – люди підкоряються не тільки легітимній владі [5, с. 167].

Коли влада стає нелегітимною в очах населення, зростає ймовірність протидії цій владі. Однією з поширених в демократичній практиці форм опору влади, вирази їй свого недовіри є акції громадянської непокори як засіб ненасильницької боротьби. Про ефективність цього засобу свідчить, наприклад, набуття у 1950 році Індією незалежності в результаті масових кампаній непокори колоніальним британській владі.

Висновки. Враховуючи вищезазначене, можна зробити висновок, що легальність є лише одним з елементів легітимності, що являє собою режим застосування та виконання правових законів. В свою чергу легітимність є більш ширшим поняттям, яке розповсюджується й поза межі простого узаконення влади чи владних процедур.

Література:

1. Абчук В. А. Менеджмент. Навч. посібник для студ. / В. А. Абчук. – 2-е вид. – СПб.: Видавництво Михайлова В.А., 2004. – 462 с.
2. Вегеш М. М. Політологія. Підручник / М. М. Вегеш. – 3-тє вид., перероб. і доповн. – К.: Знання, 2008. – 384 с.
3. Зайчук О. В., Оніщенко Н. М. / Теорія держави і права. Академічний курс. Підручник / О. В. Зайчук [та ін.]; ред. О. В. Зайчук, Н. М. Оніщенко. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 688 с.
4. Музика І. В. Легальність, легалізація, легітимація (як юридичні терміни) // Юридична енциклопедія. – Т. 6. – К.: Наукова думка, 2009. – С. 96.
5. Петришин О. В., Погребняк С. П., Смородинський В. С. та ін. Теорія держави і права. Підруч. для студ. юрид. вищ. навч. закл. / за ред. Петришина О.В. – Х.: Право, 2014. – 368 с.
6. Черній А. М. Політологія. Підручник / За заг. ред. проф. А. М. Чернія. – К.: Міленіум, 2014. – 426 с.